

บทความวิชาการ

ประเพณีแข่งเรือยาว: ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ
Long-boat racing to the Buddhist community of the good city in
Suphanburi province.

พงษ์ศักดิ์ ทองละมุล

phongsak thonglamul

หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

Bachelor of Arts in Buddhist Management Program

วิทยาลัยสงฆ์สุพรรณบุรีศรีสุวรรณภูมิ

Suphanburi Buddhist College

jphone4439@gmail.com

Received: 20 November 2022 Revised: 23 November 2022

Accepted: 9 December 2022

บทคัดย่อ

ประเพณีแข่งเรือยาวสู่ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ เป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์เชิงสร้างสรรค์ โดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมพัฒนาจิตใจคือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา พัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ รณรงค์ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประจำถิ่นและรักษาให้คงอยู่ พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปลูกจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ให้ประชาชนสามารถนำสินค้าท้องถิ่นของชุมชน และสินค้าเกษตรกรรมของประชาชนมาขายสร้างรายได้ ดังนั้น ประเพณีแข่งเรือยาวจึงสร้างความสามัคคีในชุมชน การพายเรือแข่งส่งเสริมทักษะความสามารถทางร่างกายและจิตใจมีความพร้อมเพียงเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้มีสุขภาพแข็งแรง เกิดจิตสำนึกรักสายน้ำลำธารรู้จักรักษาสีน้ำสิ่งแวดล้อมมีรายได้จากการขายของในงาน ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ จึงมีวิถีการดำเนินชีวิตด้วยความสุขกลายเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ: ประเพณีแข่งเรือยาว, ชุมชนวิถีพุทธ

Abstract.

Long-boat racing to the Buddhist community of the good city in Suphanburi province, Thailand. It is an activity related to local culture for promoting of human development by Dharma principles to mind, social and cultural. This article is to be campaigning for people to see the value of good local culture, natural resources, creative economy development, to help stimulate the economy in the community. To enable people to bring local products of the community and farmers' products to sell to generate income for the community. Therefore, the long boat racing tradition has built unity in the community. Rowing competitions promote physical and mental skills that are ready to be united, resulting in a healthy body. Awareness of love for rivers, know how to preserve nature, environment, and earn income from sales in the fair Suphanburi's Buddhist community has a way of living with happiness as a culture that has been passed down to the present day.

Keywords: Long-boat racing, the Buddhist community

บทนำ

พระพุทธศาสนา เป็นสถาบันหลักในสังคมไทยและเป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนไทยอย่างแนบแน่นในทุกมิติ ทั้งมิติวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภาษา ศีลธรรม และขนบธรรมเนียม โดยเฉพาะชุมชนในชนบท ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับนำหลักธรรมทางศาสนาไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ จึงมีแนวคิดนำสถาบันหลักของชาติประกอบด้วย สถาบันชาติ สถาบันศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์มาเป็นแกนกลางเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศชาติโดยใช้พลังบวร (บ้าน วัด ศาสนสถาน โรงเรียน ราชการ) และนโยบายประชารัฐเป็นกลไกสำคัญส่งเสริมให้ประชาชนตั้งแต่ระดับบุคคลระดับชุมชน ระดับสังคม ร่วมเทิดทูนสถาบันชาติสถาบันศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ทำนุบำรุงศาสนายึดมั่นในหลักธรรมคำสอนที่ตนเคารพนับถือ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2561 หน้า 3) พระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคม ทำให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับชุมชน พระสงฆ์จึงมีลักษณะของความเป็นผู้นำในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัด (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ๒๕๒๗, หน้า ๒๐๙.)

สถาบันศาสนาเป็นสถาบันสำคัญหนึ่งของสังคมไทยซึ่งมีวัดเป็นศาสนสถานและนิติบุคคล มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคล ตั้งขึ้นตามศรัทธาของสาธุชนกระจายไปตามหมู่บ้านทั่วทุกจังหวัดของประเทศไทยโดยมีพระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสทำหน้าที่บริหารจัดการวัดที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชนสังคมและประเทศชาติ อย่างสำคัญยิ่ง รวมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น เป็นสถานให้การศึกษา เป็นที่บำเพ็ญกุศลกิจ หรือประกอบพิธีกรรมตามประเพณี พระสงฆ์จึงเป็นที่พึ่งของสาธุชนชาวไทย ซึ่งส่วนใหญ่อยอมรับ

นับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งต่อการพัฒนาชาติเกลียดชังและเพาะบ่มคุณธรรมปลูกจิตสำนึกมีความรับผิดชอบต่อสังคมจนกลายเป็นรากฐานวิถีชีวิตของคนไทย ที่มาจากความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ปัจจุบันพระสงฆ์ในสังคมไทยมีบทบาทกว้างขวางมากยิ่งขึ้นทั้ง ด้านสาธารณะสงเคราะห์, ด้านส่งเสริมการศึกษา ด้านการเผยแผ่ ด้านการอบรมสั่งสอนและไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้กับประชาชน ด้านเชื่อมโยงระหว่างชุมชนหมู่บ้านกับภาครัฐ และด้านพัฒนาชุมชนหมู่บ้านให้มีความมั่นคงและยั่งยืน บทบาทดังกล่าวนี้คือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนแทบทั้งสิ้น

ประเทศไทยมีประเพณีการแข่งขันเรือยาว เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนทั้งในอดีตและในปัจจุบัน เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชนที่สร้างสมสืบต่อกันมาแต่อดีตกาล ได้แก่ วัฒนธรรมประเพณีแห่พญานาคและการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณีภาษา วัฒนธรรมประเพณีศาสนา จริยธรรม คุณธรรม วัฒนธรรมประเพณีสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬา การละเล่นของไทย วัฒนธรรมประเพณีสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ดังนั้นจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในชุมชนและสังคม

วัดสวนหงส์กับองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาว เพื่อให้เห็นความสำคัญและคุณค่าทางสายน้ำเกิดและวิถีชีวิตของชุมชนชาวพุทธอย่างแท้จริง ซึ่งเจ้าของสถานที่จัดงาน ผู้นำจิตวิญญาณและที่พึ่งของสาธุชน ได้แสดงบทบาทการส่งเสริมงานประเพณีให้เกิดคุณค่าด้านพระพุทธศาสนา ยกระดับการพัฒนาจิตใจ การสร้างสัมมาอาชีวะ การศึกษาถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องราวความเป็นมาไปสู่สาธารณะ ปลูกจิตสำนึกให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน เพื่อให้งานประเพณีแข่งขันเรือยาวก้าวสู่ลักษณะ “วัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์” (Cultural Creative) ต่อไป

ประวัติประเพณีแข่งเรือยาว

ประเพณีแข่งเรือ เป็นการละเล่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยในชนบทถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้น้ำ ในช่วงเดือนสิบเอ็ดและเดือนสิบสอง ชาวบ้านเว้นว่างจากการทำไร่ทำนา เป็นโอกาสที่หนุ่มสาวได้พบปะเกี่ยวพาราสักัน ได้เห็นฝีมือพายเรือของชายออกสามศอก ได้เห็นความสามัคคีพร้อมเพรียงของเหล่าหนุ่มฝีพาย การแข่งเรือมักมีการเล่นเพลงเรือ เพลงปรบไก่ เพลงเครื่องทอน และสักราได้ต่อกันระหว่างหนุ่มสาวหลังการแข่งเรือ เป็นการใช้ฝีปากไหวพริบและความเป็นเจ้าบทเจ้ากลอน ได้ตอบเกี่ยวพาราสักัน ได้แสดงความสามารถทั้งหญิงและชาย ผู้ดูมีทั้งอยู่บนตลิ่ง และที่พายเรือกันไปเป็นหมู่ ต่างสนุกสนานกันทั่วหน้า เรือแข่งที่แถบชาวบ้านลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาใช้แข่งซึ่งทำจากท่อนซุงทั้งต้น การต่อเรือยาวต้องใช้ความรู้ ความชำนาญมาก จึงจะได้เรือที่สวยงามและแล่นได้เร็วเวลาพาย ปัจจุบันประเพณีการแข่งขันเรือยังมีเหลืออยู่บ้างไม่มากนักเหมือนสมัยก่อน เพราะวิถีชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่เราไม่ค่อยจะได้ยินเสียงเพลงเห่เรือของฝีพายและของชาวบ้าน กลับได้ยินเพลงลูกทุ่งแทน เพราะขาดผู้รู้คุณค่าและความสนใจที่จะรักษาไว้ จึงไม่ได้สนับสนุนผู้มีความรู้ความสามารถในการเห่เรือ ให้สืบทอดประเพณีนี้ต่อมา เป็นที่น่ายินดีที่หน่วยงานราชการ และเอกชนบางแห่ง เล็งเห็นคุณค่าของประเพณีแข่งเรือ จึงได้จัดให้มีการแข่งเรือขึ้นในหลายๆท้องถิ่นที่อยู่ริมน้ำ ซึ่ง

ประสบผลสำเร็จ ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวไทยและต่างชาติมากมาย (วิกิพีเดีย. , แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/การแข่งขันเรือยาว> วันที่สืบค้น 3 ธันวาคม 2565)

การแข่งขันเรือยาวระดับประเทศ

ประเพณีการแข่งขันเรือยาว เป็นกีฬาพื้นบ้านเก่าแก่ชนิดหนึ่งของชาวกรุงเก่าที่มีการเล่นสืบทอดต่อกันมาแต่สมัยโบราณ จากหลักฐานพบว่ามีการแข่งเรือมาแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏในกฎมนเฑียรบาลเกี่ยวกับพระราชพิธีต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวถึงพระราชพิธีประจำปี 11 เป็นช่วงเวลาปลายพรรษา น้ำนองหลากทั่วไป รวงข้าวเริ่มเปลี่ยนสีจากเหลืองอ่อนๆ เป็นเหลืองเข้ม และเมล็ดอวบอ้วนอุดมสมบูรณ์ แต่ยังวางใจไม่ได้ว่าธรรมชาติจะอำนวยให้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย ชาวบ้านต้องร่วมทำพิธีเสี่ยงทายเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ เรียกว่าพิธีแข่งเรือ แต่ในประเพณีพราหมณ์เรียก อาสยุขพิธี (อาสยุข แปลว่า เดือนสิบเอ็ด) ข้อความในกฎมนเฑียรบาลพรรณนาไว้สั้นๆ ห้วนๆ โดยสรุปสาระสำคัญว่า “...สมรรถไชยเป็นเรือพระเจ้าแผ่นดิน ส่วนไกรสรมุขเป็นเรือพระอัครมเหสี เรือทั้งสองลำ “เป็นเรือเสี่ยงทาย” ให้ฝีพายแข่งกัน มีคำทำนายเป็นจาริตที่รู้กันก่อนแล้วว่า ถ้าเรือสมรรถไชยของพระเจ้าแผ่นดินพายแพ้เรือไกรสรมุขของพระอัครมเหสี บ้านเมืองจะเป็นสุขเกษมเปรมประขามิ “ข้าวเหลือ เกลืออิม” แต่ตรงข้ามถ้าเรือสมรรถไชยของพระเจ้าแผ่นดินชนะ บ้านเมือง “จะมียุค” หมายความว่าเกิดยากแค้นแสนสาหัส ข้าวไม่เหลือ เกลือไม่อิม อดอยากปากแห้งเป็นกลียุค...” (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2559: แหล่งที่มา: <https://www.matichonweekly.com>. วันที่สืบค้น 13 กันยายน 2565)

ส่วนกติกาของประเพณีแข่งขันเรือยาวนั้นส่วนมากจะใช้ระบบแบบแพ้คัดออก โดยจับคู่แข่งขันกัน หากเรือฝ่ายใดแข่งขัน 2 ครั้ง ถือว่าเป็นฝ่ายชนะ แต่ถ้าผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ ฝ่ายละเพียงทีจะต้องมาตัดสินในการแข่งที่ 3 และมีการแบ่งประเภทการแข่งขันเรือยาวอย่างชัดเจน โดยแบ่งตามขนาดของเรือ เรือยาวใหญ่ 41 – ไม่เกิน 55 ฝีพาย เรือยาวกลาง ฝีพาย 31 – ไม่เกิน 40 ฝีพาย และเรือยาวเล็กที่มีฝีพายไม่เกิน 30 ฝีพาย โดยเรือจะขุดขึ้นจากต้นตะเคียนทั้งต้นโดยช่างขุดเรือที่มีฝีมือในการขุดเรือ ส่วนระยะทางที่ใช้แข่งขัน จะมีระยะทางประมาณ 600 – 650 เมตร โดยจะมีท่อนบอกระยะทุก ๆ 100 เมตร

ดังนั้น ประเพณีการแข่งขันเรือยาว จึงนับเป็นมรดกวัฒนธรรมทางสายน้ำที่สะท้อนถึงวิถีชีวิตที่ผูกพันระหว่างสายน้ำ เรือและประชาชน บนพื้นฐานความสามัคคีของคนในชุมชน ทั้งนิยมจัดแข่งเรือยาวในเทศกาลเช่นทอดกฐินผ้าป่าสามัคคีและลอยกระทง นับว่าเป็นเกมกีฬาเก่าแก่อย้อนกลับไปถึงสมัยอยุธยากรุงเก่าจนถึงปัจจุบันยุครัตนโกสินทร์ ซึ่งมีการพัฒนาจากการละเล่นกีฬาบนพื้นฐานการเชื่อมความสามัคคีของคนในชุมชนกลายเป็นเกมกีฬาระดับประเทศเพื่อชิงถ้วยรางวัลพระราชทานฯ กลายเป็นกีฬาทางน้ำที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในหลายๆ สนามแข่งขัน ตามลุ่มน้ำสำคัญในประเทศ และมีการเล่นเป็นที่แพร่หลายแทบทุกจังหวัด เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ กาญจนบุรี กรุงเทพมหานคร จันทบุรี อ่างทอง อุทัยธานี นครสวรรค์ และสุพรรณบุรี เป็นต้น

การแข่งขันเรือยาวในจังหวัดสุพรรณบุรี

เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดสุพรรณบุรีซึ่งตั้งอยู่บริเวณภาคกลางด้านทิศตะวันตกของประเทศไทย แบ่งออกเป็น 2 เขต ได้แก่ บริเวณเทือกเขาสูงและพื้นที่ลุ่มลาดสลับลอนชัน และบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำสุพรรณบุรีทั้งสองฝั่งตลอดแนว ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชุก อำเภอดอนเจดีย์ อำเภอศรีประจันต์ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี อำเภอบางปลาม้าอำเภอสองพี่น้อง และบางส่วนของอำเภออุทัย จึงเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม (วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุพรรณบุรี.กรมศิลปากร., 2542, หน้า 1-11) และอยู่ในเขตรากลุ่มอุดมสมบูรณ์ มีประชากรที่เคลื่อนย้ายเข้ามาคือ ไทยเชื้อสายลาว จำแนกเป็นลาวเวียง ลาวพวน ลาวโซ่ง ลาวครั่ง เชื้อสายเขมร เชื้อสายมอญ เชื้อสายญวน เชื้อสายจีน เข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่ยุคครั้นโกสินทร์ตอนต้น และประชากรพื้นที่คือ ไทย ไทยเชื้อสายกะเหรี่ยง เชื้อสายละว้า (จังหวัดสุพรรณบุรี, 2542, หน้า 58) จึงก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ประเพณีแข่งเรือยาวในจังหวัดสุพรรณบุรี ค้นพบหลักฐานในสมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อยังทรงพระอิสริยยศเป็นเจ้ามอญ ขณะทรงผนวช มีพระราชลัญจกรปรากฏหน้าบ้านพระวิหารวัดป่าเลไลยก์วรวิหาร ในสมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองสุพรรณบุรี จำนวน 2 ครั้ง ครั้งแรกทวนน้ำขึ้นตามลำแม่น้ำท่าจีน ในวันที่ 4 สิงหาคม 2447 ครั้งที่ 2 คราวเสด็จประพาสลำน้ำมะขามเฒ่า ล่องลงจากต้นแม่น้ำถึงเมืองสุพรรณบุรี วันที่ 20 ตุลาคม 2451 ล่วงถึงกาลสมัยรัชกาลที่ 6 เสด็จเมืองสุพรรณบุรีจำนวน 2 ครั้ง การเสด็จคราวแรกเพื่อทรงสดับพระบรมราชาสารณตอนเจดีย์ รวมพลเสือป่า ณ ค่ายหลวงสนามจันทร์ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2456 ถึงดอนเจดีย์เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2456 ครั้งที่ 2 เสด็จมาทางเจ้าเจ็ด จัดพลับพลารับเสด็จที่บ้านหงส์ ตำบลองครักษ์ ค่าจัดเพลงพื้นบ้านถวาย วันรุ่งขึ้น ทอดพระเนตรแข่งขันเรือยาว ค่าจัดลิเก และเพลงเรือถวาย เทียงเสด็จประพาสคลองบางยี่หน ถึงสุพรรณบุรีเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2466 ประทับแรมทอดพระเนตรเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน (จังหวัดสุพรรณบุรี, 2542, หน้า 59-60) ในการทอดพระเนตรการแข่งขันเรือยาวที่บ้านหงส์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรางวัล “ขันเงิน” ให้กับทีมเรือชื่อ “เหลื่องประดับ” ปัจจุบันนี้ ทั้งเรือและรางวัลขันเงิน ยังเก็บรักษาไว้ที่วัดทุ่งอุทุมพร อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเมืองสุพรรณบุรี ครั้งที่ 2 เสด็จมาทางเจ้าเจ็ด มีการจัดพลับพลารับเสด็จที่บ้านหงส์ ตำบลองครักษ์ ในวันที่ 21 กันยายน 2466 ดังปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ค.ศ. 1923 หน้า 264 ระบุว่า “...เสวยกลางวันแล้ว ทอดพระเนตรแข่งเรือซึ่งบ้านเมืองจัดมาแข่งขันถวายทอดพระเนตร ...” (ขวัญทอง สอนศิริ (ขุนโจ้), 2544, หน้า 51)

แผนภาพที่ 1 แสดงถ้วยรางวัลพระราชทาน “ขันเงิน” : ที่มาของภาพโดยผู้วิจัย
ความสำคัญของประเพณีแข่งเรือยาว

ประเทศไทยมีประเพณีการแข่งขันเรือยาวเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมร่วมสมัย ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของคนทั้งในอดีตและในปัจจุบัน เป็นแบบแผนการประพฤติปฏิบัติและการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกรักนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลุ่มชนที่สร้างสมสืบต่อกันมาแต่อดีตกาล วัฒนธรรมประเพณีเผ่าพันธุ์และการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณีภาษา วัฒนธรรมประเพณีศาสนา จริยธรรม คุณธรรมวัฒนธรรมประเพณีสุนทรียศาสตร์ ศิลปะและกีฬา การละเล่นของไทย วัฒนธรรมประเพณีสังคม เศรษฐกิจและการเมือง (กรมศิลปากร, 2542, หน้า 80-89) ดังนั้น จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในชุมชนและสังคม

การมีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือยาว

ประเพณีแข่งเรือยาว เกิดจากความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันจัดขึ้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับสุภาษิตที่ว่า “วัดจะมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดค้ำค้ำช่วย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยก็อวยช่วย ถ้าขัดกันก็บรลัยทั้งสองทาง” บ่งบอกให้เห็นได้ชัดเจนว่าบ้านและวัด และโรงเรียนขาดจากกันไม่ได้เลย จะเข้ามามีส่วนร่วมแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองมีเป้าหมายในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้มีคุณธรรม ด้วยการจัดงานประเพณีแข่งเรือยาวซึ่งได้ดำเนินการโดยใช้พลัง “บวร” ดังต่อไปนี้

“บ” คือ บ้าน หมายถึงชุมชน หน่วยทางสังคมที่สำคัญหน่วยหนึ่ง ในบ้านอาจมีผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน เป็นผู้นำ ผู้นำเหล่านี้จะพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อม ทางด้านกายภาพต่างๆ ภายในหมู่บ้านหรือชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในประเพณีแข่งเรือยาว โดยการจัดการแข่งเรือยาวร่วมกันมีบทบาทเรื่องการให้บริการช่วยเหลือให้ความสะดวก ดูแลความปลอดภัยกับผู้ที่มาเที่ยวชมงานแข่งเรือยาว และร่วมจัดกิจกรรมชักพระ เล่นเพลงในพิธีเปิดงานวันแรกซึ่งมีการตักบาตรทางน้ำโดยใช้เรือเป็นพาหนะ พร้อมทั้งมีกลุ่มนักปราชญ์ชุมชน เล่นร้องเพลงอีแซว เพลงฉ่อย เกี่ยวพาราสี่แบบฉบับชายหนุ่มหญิงสาว ขับเสภาเล่าเรื่องวิถีชีวิตของชุมชนตามลุ่มแม่น้ำที่มีความผูกพันกับสายน้ำลำธารมายาวนาน

“ว” คือ วัด หมายถึง พระสงฆ์ผู้นำทางจิตวิญญาณหรือศาสนสถานที่เป็นศูนย์กลางของงานแข่งเรือยาวโดยการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่ของวัดและมีพระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมด้วยการรับบิณฑบาตรทางเรือในกิจกรรมชักพระเล่นเพลงในพิธีเปิดงานแข่งเรือยาววันแรก

“ร” คือ โรงเรียน หมายถึง สถานศึกษาซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการให้ความรู้ในเรื่องที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นนั้นๆ ทั้งครูและนักเรียนคอยสนับสนุนกิจกรรมในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับประเพณีแข่งเรือยาวโดยการฝึกนักเรียนมาร่วมนแสดงการพ้อนรำในพิธีเปิดวันแรก ทั้งมีนักเรียนจิตอาสาคอยอำนวยความสะดวกต้อนรับแขกผู้มาร่วมงาน และมาร่วมร้องเพลงส่งเสียงเชียร์บนอัฒจันทร์ขนาดใหญ่ สร้างสีสันให้การแข่งเรือยาวมีความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

ความหมายของชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ

วิถีชุมชนชาวพุทธที่แท้จริงนั้น คือการนำหลักธรรมบางข้อมาขยายให้มีมิติทางสังคมที่กว้างขึ้น คือแทนที่จะมีความหมายเพียงแต่ละบุคคล ก็มาขยายเป็นคุณธรรมต่อสังคมซึ่งมีขอบเขตที่ต้องรักษาร่วมกัน เช่นในส่วนที่เป็นรูปธรรม คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เช่น แม่น้ำ ลำคลอง ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติ ถนน สวนสาธารณะ ฯลฯ ส่วนที่เป็น นามธรรม คือ หลักการ กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ กฎหมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะต้องมีความเข้าใจ รู้ในประโยชน์และโทษ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเพราะเป็นประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์ของสังคม ความรู้สึกมีส่วนร่วมในรักษาสาธารณสมบัติในชุมชนทั้งที่เป็นสถานที่ วัตถุสิ่งของ และที่สำคัญที่สุดคือ วัฒนธรรม ประเพณี ภาษาท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้กำลังจะเลือนหายไปกับกระแสโลกาภิวัตน์ แต่ถ้าหากชุมชนวิถีพุทธกลับมามีความเข้มแข็ง ทุกคนตระหนักในหน้าที่ที่ต้องรักษา หวงแหน วิถีชุมชนชาวพุทธ ก็จะไม่มีแต่เพียงแต่ชื่อเท่านั้น แต่อยู่ในชีวิตจิตใจของชาวไทยทุกคน พร้อมทั้งพัฒนาตนตามหลักพระพุทธศาสนาให้มีคุณภาพ เพื่อนำพาตนและชุมชนมุ่งสู่ความเป็นอารยะ อันจะเกิดความสันติสุขอย่างแท้จริง

วิถีพุทธ หมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วิถีพุทธ จึงเป็นแหล่งรวมความรู้เรื่องสังคม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาของคนไทย การประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และการสืบทอดวัฒนธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบันดั่งนั้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงมีบางส่วนที่ตั้งคำถามว่าแล้ววิถีชีวิตชาวพุทธที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร ซึ่งในปัจจุบันได้มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดโดยหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้สภาพชีวิตที่กล่าวได้ว่าเป็นวิถีชาวพุทธ (พระใบฎีกาสุพจน์, แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/439633> วันที่สืบค้น 13 ตุลาคม 2565) การดำเนินชีวิตของคนไทยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแต่โบราณกาล ฉะนั้น วิถีแบบพุทธ จึงเป็นจุดศูนย์รวมความรู้ที่หลากหลายทั้ง โดยเฉพาะการประพฤติ ปฏิบัติ การศึกษาอบรม และขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมไทยหนึ่ง ประเพณีแข่งเรือยาวสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการเข้ากับการพัฒนาชุมชนได้ เช่น พรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ พรหมวิหารเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและบริสุทธิ์ซึ่งประกอบ เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ, ธรรมประจำใจอันประเสริฐ, หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์, ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ

1. เมตตา ความรัก ปราบปรามอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า

2. กรุณา ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

3. มุทิตา ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป

4. อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตรางู ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับที่รับผิดชอบของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556, หน้า 124)

วิธีการส่งเสริมประเพณีแข่งเรือยาวสู่ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ

ชุมชนวิถีพุทธในไทยนั้นมีอยู่มากมายทั่วประเทศ ในที่นี้ขอยกตัวอย่างชุมชนวัดสวนหงส์มาเป็นตัวอย่าง ซึ่งเป็นชุมชนที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมของภาครัฐ หรือกิจกรรมที่เนื่องด้วยวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น คนในชุมชนจึงได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น และมีส่วนร่วมในส่งเสริมงานประเพณีแข่งขันเรือยาว ในช่วงเทศกาลออกพรรษา เทศกาลทอดกฐิน ซึ่งเป็นเจ้าภาพหลักร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล ภาคเอกชน ร่วมกับวัดสวนหงส์จัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานเป็นประจำทุกปี ซึ่งเน้นการพัฒนาชุมชนด้วยวิธีดังต่อไปนี้

1) ด้านการพัฒนามนุษย์เชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมด้านการพัฒนามนุษย์ โดยการใช้หลักธรรมพัฒนาจิตใจ สนับสนุนให้ประชาชนช่วยคิดช่วยทำในการจัดกิจกรรมประเพณีแข่งเรือยาว โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรม เช่น ใช้เป็นสถานที่เก็บเรือ ซ่อมฝีพาย และจัดการแข่งขัน ส่งเสริมเยาวชนใช้เวลาว่างในการออกกำลังกาย โดยไม่คำนึงถึงผลแพ้ชนะ

2) พัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมอันเป็นการสร้างวัฒนธรรม ให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนที่มีวิถีชีวิตอาศัยตามลุ่มน้ำมาแต่เมื่อครั้งอดีต สร้างคุณค่าให้เกิดแก่น้ำโดยการใชประเพณีเป็นตัวขับเคลื่อน เป็นการสานสัมพันธ์ระหว่างชุมชนในเขตอำเภอบางปลาม้า ให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประจำถิ่น และรักษาไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป

3) พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จัดประเพณีการแข่งขันเรือยาวเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ประชาชนเห็นความสำคัญของแม่น้ำ โดยการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้ทราบ ปลุกจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น รณรงค์ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนงดใช้กล่องโฟม และขยะพลาสติก โดยผ่านสื่อต่าง ๆ ภายในงาน ภายในงานควรมีการคัดแยกขยะในจุดซึ่งเป็นทั้งขยะ เพื่อง่ายต่อการกำจัด และสร้างมูลค่าให้แก่ขยะ อีกทั้งควรมีการปลูกต้นไม้ให้ร่มเงาเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนสร้างความร่มรื่นแก่ผู้มาร่วมงาน

4) การพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ การจัดงานประเพณีแข่งขันเรือยาวเป็นการช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน เพราะมีการเปิดให้ประชาชนในชุมชนได้ตั้งร้านค้าขายสินค้าท้องถิ่นของชุมชน และ

สินค้าเกษตรสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน มีการรณรงค์ขยายเครื่องต้มแอลกอฮอล์ทุกชนิดภายในงาน มีการจัดหาบริษัทห้างร้านเข้ามาสนับสนุนทีมแข่งขันเรือยาวสร้างรายได้ให้แก่เยาวชนซึ่งเป็นฝัฟาย และควรจัดพื้นที่ขายสินค้าในชุมชน/สินค้าเกษตรให้กับประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาขาย

ประเพณีแข่งเรือยาวบูรณาการหลักพรหมวิหารธรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชนเป็นหลักธรรมสำหรับทุกคน เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐ และเป็นหลักธรรมสำหรับผู้นำนักปกครอง ประเพณีแข่งเรือยาวนั้นจึงมีหลักพรหมวิหารนี้ฝังลึกอยู่ในจิตใจของชุมชน มี 4 ข้อคือ (1) เมตตา มีเมตตาริจิตปรารถนาให้คนในชุมชนมีความสุขมีเคารพรักสามัคคีกัน แสดงน้ำใจช่วยกันรักษาความสะอาดบริเวณสถานที่จัดงาน (2) กรุณา คอยช่วยเหลือกันและกัน ให้กำลังใจกับเรือที่แข่งแพ้ (3) มุทิตา ร่วมยินดีกับผู้อื่น ยินดีกับเรือที่แข่งชนะและได้รางวัล และ (4) อุเบกขา วางใจเป็นกลางไม่ซ้ำเติมฝ่ายที่แพ้หรือดูถูกฝ่ายที่ชนะ

แผนภาพที่ 2 แสดงประเพณีแข่งเรือยาวสู่ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ : ที่มาของภาพโดยผู้เขียน
บทสรุป

ประเพณีแข่งเรือยาวสู่ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์เชิงสร้างสรรค์ โดยการใช้หลักธรรมพัฒนาจิตใจโดยการใช้หลักพรหมวิหารธรรมในการพัฒนาจิตใจ มีเมตตาจิตปรารถนาให้คนในชุมชนมีความสุขเคารพรักสามัคคีกัน มีกรุณา คอยช่วยเหลือกันและกัน ให้กำลังใจกับเรือที่แข่งแพ้ มีมุทิตา ร่วมยินดีกับผู้อื่น ยินดีกับเรือที่แข่งชนะและได้รางวัล และมีอุเบกขา วางใจเป็นกลางไม่ซ้ำเติมฝ่ายที่แพ้หรือดูถูกฝ่ายที่ชนะ พร้อมทั้งพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ รมรงค์ให้ประชาชนได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประจำถิ่นที่ดงามและรักษาไว้ให้คงอยู่ สร้างคุณค่าให้เกิดแก่แม่น้ำโดยการใช้ประเพณีแข่งเรือยาวเป็นตัวขับเคลื่อน พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ปลูกจิตสำนึกรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นจัดกิจกรรมทำความสะอาดแม่น้ำโดยเฉพาะบริเวณที่ใช้เป็นสนามแข่งขัน และพัฒนาเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชน ให้ประชาชนสามารถนำสินค้าท้องถิ่นของชุมชน และสินค้าเกษตรกรรมของประชาชนมาขายสร้างรายได้ ดังนั้น ประเพณีแข่งเรือยาวจึงสร้างความสามัคคีในชุมชน การพายเรือแข่งส่งเสริมทักษะความสามารถทางร่างกายและจิตใจมีความพร้อมเพียงเป็นหนึ่งเดียวกัน ทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เกิดจิตสำนึกรักสายน้ำลำธารรู้จักรักษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีรายได้จากการขายของในงาน ชุมชนวิถีพุทธของดีเมืองสุพรรณ จึงมีวิถีการดำเนินชีวิตด้วยความสุขกลายเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

1. หนังสือ

กรมการศาสนา, กระทรวงวัฒนธรรม. (2561) การดำเนินงานชุมชนคุณธรรมขับเคลื่อนด้วยพลังบวร.

กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย.

กรมศิลปากร. (2542). วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี. พิมพ์ครั้งแรก. กรุงเทพมหานคร:

บริษัทดีเนตเวิร์ก จำกัด.

ขวัญทอง สอนศิริ (ขุนโจ้). (2544) การแข่งขันเรือยาวประเพณี สืบสานตำนานเจ้าพระยา ชิงชนะเลิศแห่งประเทศไทย “เรือยาว มรดกวัฒนธรรมแห่งสายน้ำ”.

จังหวัดสุพรรณบุรี. (2542). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุพรรณบุรี. กรมศิลปากร.

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2527) สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 15 กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2534). วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเภทศาสนา : ความหมายและขอบข่ายวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ท่องเที่ยวทั่วไทย. [ออนไลน์]. วัฒนธรรมและประเพณี. จากแหล่งที่มา <http://www.meemodo.com/THculture.html>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2565]

พระใบฎีกาสุพจน์ เกษนคร. [ออนไลน์]. ชุมชนวิถีพุทธ. จากแหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/439633>. [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2565]

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. [ออนไลน์]. การแข่งเรือยาว. จากแหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki/การแข่งเรือยาว> [สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2565]

จิตต์ วงษ์เทศ อาสายุทธิ. [ออนไลน์]. มติชนสุดสัปดาห์ ฉบับวันที่ 19 - 25 สิงหาคม 2559. จากแหล่งที่มา <https://www.matichonweekly.com> [สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2565]